

umeti; in na koncu 137. strani je tisti «opozoriti nanjo» namesto «nase» že pre-
hud pogrešek, da bi ga človek naprtil stavcu. I. P.-k.

I. Š. Orel: Pasti in zanke. Kriminalni roman iz polpretekle dobe. V Ljubljani
1922. Založba ilustrovanega lista «Plamen». 231 str. Cena 7·50 Din.

Tako zvano «čitajoče občinstvo» — to je v prvi vrsti mladina — bi poseglo
po tej lični knjižici, ko bi jo poznalo; naj jo odslej spozna! Postanek knjige
je prav originalen; pisatelj sam nam izpove v uvodu, da knjiga «ni napisana
za slavo, temveč tako rekoč za stavo». Nekemu prijatelju je namreč hotel do-
kazati, da tudi slovenski pisatelj zmore spis, ki je bogat na zunanjih dogodkih
in ne «tako prokleta lokalen». Zdaj se naj pokaže, je li dosegel svoj namen;
češ, večjega in višjega namena knjiga ni imela.

Tako smo dobili v slovenskem slovstvu izviren kriminalen roman. Veliki
narodi proizvajajo takih romanov neprestano in na debelo; slovstvena podjetja,
ki se obračajo na maso, imajo v svojem repertoarju stalno tak roman, če ne
lastnega, pa v prevodu. Navajali bi lahko podlistke francoskih, angleških, nem-
ških, italijanskih listov; k nam prinaša tako hrano, kajpada le v prevodih, priloga
belgrajskega «Ilustrovanega lista», ki je v tem oziru zvest dunajskima «Inter-
essantes Blatt» in «Wiener Bilder», s katerima se skupaj tiska. No, res je, da
tudi bralec, ki si svoje čtivo izbira bolj z estetskega stališča, včasih vzame za
izpremembo in odmor spis take vrste, da mu nadomešča tarok, šah ali dolce
far niente. S tem pa ne bodi rečeno, da kak detektivski spis ne bi mogel imeti
in doseči tudi višjih namenov.

Naš pisatelj, ki v uvodu sam pove, da je njegovo ime skrito pod psevd-
nimom, baje nima višjih namenov. Ako se zdaj vprašamo, ali je dokazal svojo
zmožnost, da je opisal dejanje, polno zunanjih dogodkov, tedaj mu to, ko smo
prebrali njegov roman, priznajmo v vsem obsegu. Dejanja je toliko, da bi ga
bilo dovolj za dva, tri romane! Tobožnji njegov roman se mu je torej zelo
posrečil. Kdor sicer pozna njegovo pravo ime — in že psevdonim je izbran tako,
da se spozna na prvi pogled — ta je temu našemu prijatelju že po značaju prve
njegove knjige, ki jo je izdal leta 1903., z mirnim prepričanjem prisodil zmožnost,
da bo stavo, povod pričujočega detektivnega romana, dobil. Priznajmo mu tudi,
da smo i ta plod njegove kaprice, kakor smo plodove njegove resne pisateljske
volje in intuicije, prebrali prav z zanimanjem. Niti ne prikrivamo, da nam je bilo
med čitanjem včasih žal, ko smo očitno zapazili pisateljev namen pretiravanja in
kopičenja.

Pri spisih take vrste nima zmisla govoriti podrobno o vsebini. Toliko pa
bodi pripomnjeno, da si naš pisatelj za predmet odkrivanja ni izbral kakega na-
vadnega zločina; zločin, ki se je v romanu pripetil, ima nekako socialno ozadje,
nastal je po načrtih nekega društva, ki mu je namen, da z uničevanjem ne-
koristnih članov človeške družbe, lahkomišelnih zapravljalcev, bogatih lenuhov
itd., dobiva sredstva, da podpira uboge, sirote in druge. Seveda pa pisatelj tem
popravljalcem človeške družbe dovolj jasno pove, da namen ne more posveče-
vati sredstev, zlasti ker sredstva kaj lahko peljejo in so res peljala naravnost
v hudodelstvo. Proti temu društvu pa se bori druga družba, tajna kakor ona,
obstoječa iz mož, stoječih na pravi višini položaja, uma in izobrazbe; ta družba
deluje z duševno propagando in nas spominja po organizaciji na prostožidarje.
V tej družbi deluje najizraziteje skrivnostni doktor Apelius, ki se nam naposled
odkrije kot član zelo visoke, menda vladarske hiše, a je zapustil svojo višino
in živi le svojemu umu in srcu... Dovolj tudi romantike, kajne?

Ker pa avtor že izza leta 1903. ne mara polovičarskih ljudi in hodi najrajši na trdih tleh, pri njem sentimentalnega idealizma ne pričakujemo, te obične mikavnosti «romanov». Trda — pa ne ogorčeno trpka — je njegova sodba o človeku, zlasti o ženski; robata, res prerobata je včasih tudi njegova dikcija. Vendar, da si pravi (str. 94.) «človek včasih res ne vé, zakaj je Bog ženske ustvaril v človeški podobi» ali (str. 156.) «umekniti se svetu zaradi ene ali pa sto žensk, more le tepec», privre ob usodnih, baš odločujočih trenutkih prava, iskrena, elementarna, človeštvu kljub vsemu prirojena srčna mehkost na dan: koprneča želja ene junakinje, da bi imela otroka, nas na mah sprijazni z njenimi nam sicer ne baš simpatičnimi čini; glavna junakinja, vobče zločinska, pa odpre prave zatvornice svojega srca še pravočasno za roman, a seveda prepozno zase, ob smrti. Da se končno obe najsočnejši osebi v romanu srečno «dobita» — pravi «zakon» to kajpada menda ne bo — pač ni le koncesija bralcem, ki si želijo takega konca, ampak tudi odgovarja zunanjim in notranjim pogojem. *Dr. Jos. Tominšek.*

Randi O.: La Jugoslavia. Izdal Istituto per l'Europa orientale in Roma, Napoli, 1922. 582 str. in 3 skice. (Konec.)

V tretjem poglavju razpravlja o ekonomski vrednosti in o bogastvu tal. Kakor rdeča nit se vije avtorjeva misel, da naša država niti v poljedelskem niti v rudarskem pogledu ni toliko vredna, kakor jo proglašajo mnogi ljudje. Pa zakaj se potem Italijani trgajo za to našo zemljo, ako ni produktivna? Po naših vodnih silah se jim skomina; tu bi hoteli naložiti kapital v svojo korist in na našo škodo. Avtor namreč trdi, da tvori naša država nekakšen prehod med zapadom in vzhodom, med donavsko Evropo in Sredozemskim morjem in mora zaradi tega brezpogojno služiti internacijonalnim zahtevam (... deve subire inevitabilmente una ... servitu internazionale). Mi bi torej morali biti — izraz je oster — slugé vsem, pa seveda tudi Italiji. Mislim, da se brezobrazneje ni izrazil nihče, niti ne o Culukafrih.

Kar se tiče financ (četrto poglavje), je nakopičil avtor sem vse mogoče, največ o bankah in njih kapitalih, zlasti o «Narodni banki». Omenja, kako so naše banke vezane na tuje denarne zavode, toda niti na enega italijanskega. Ne vem, ali z nekim prezirom ali z neko žalostjo poudarja, da je italijanski kapital na našem teritoriju izza okupacije investiran samo v podjetjih. Obžaluje, da je naša država sprejela VII. člen (1. alinejo) rapallske pogodbe, češ «(Jugoslavan) so zaprli vrata prodiranju italijanskega kapitala». In prav jim je! Mi bi — po njegovih mislih — morali povsod ugoditi aspiracijam Italijanov na našem teritoriju, oni pa naj za vzdarje svobodno denacionalizirajo in materijelno upropaščajo naše sonarodnjake na Primorskem.

Poglavje o «Administraciji» je zbirka vsega mogočega. Pričenja se z javnim poukom in govori nato o drugih kulturnih ustanovah (Matiče, gledališča, arhivi, biblioteke, Sokoli in podob.). To je res kakor pesek v oči; avtor ni vedel, kam naj vse to uvrsti, pa je natrpal v «administracijo». Sem je vštulil legislacijo, rekrutacijo vojakov in nato — čudo božje! — socijalizem in komunizem (njun razvoj, sestanke, kongrese, Korač, Lapčević e tutti quanti), potem famozno «Obznano». Razen tega govori — vse v poglavju o administraciji — o «verskih vprašanjih»: o katolicizmu, pravoslavju, islamu i. dr., o številu teh vernikov, o njih cerkvah, o «kancelparagrafu», o tisku in časopisju, o vojski (Črna roka in Bela roka), o trgovski mornarici ter o drugih vprašanjih, ki niso niti v najmanjši zvezi z državno administracijo. Naposled se je razbesedil tudi o zunanji politiki ter poudarja tu odnošaje med Jugoslavijo in Italijo. Na tem potu mu hočem slediti nekoliko bolj v podrobnosti.